

PROPOSTA DE COMPETÈNCIA BÀSICA PER AL TÍTOL DE GRAU DE MESTRE D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA: LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA DES D'UNA ÒPTICA INTERCULTURAL I MULTILINGÜE

M. Dolors De Ribot; Sílvia Llach; Mariona Masgrau; Margarida Falgàs

Àrea de Didàctica de la Llengua i Literatura Catalana
Departament de Didàctiques Específiques
Facultat D'Educació i Psicologia
Universitat de Girona

RESUM

Presentem una proposta teòrica en l'àmbit de competències, amb l'objectiu de donar elements de reflexió sobre el paper essencial i bàsic de la competència lingüística-comunicativa en el perfil professional de mestre de primària.

El nostre treball sorgeix de les necessitats detectades per part de totes les àrees de la formació de mestres i també del moment oportú per poder atendre-les: la necessitat d'una integració del treball lingüístic en els processos d'ensenyament i aprenentatge de totes les àrees. Hem d'ensenyar la llengua com una eina de reflexió i comunicació que hauran de modelar contínuament a contextos comunicatius sempre canviant: a la diversitat intercultural de les aules (per exemple, alumnes d'educació primària o d'escoles d'adults), però també a la diversitat de codis tecnològics i audiovisuals de la nostra societat; perquè aquesta manera oberta d'entendre les llengües és també la que hauran de transmetre els futurs mestres als seus alumnes.

DESENVOLUPAMENT

OBJECTIUS

- Constatar la mancança d'una competència general lingüística en els estudis de mestre de primària.
- Reivindicar el paper essencial i bàsic de la competència lingüística-comunicativa en el perfil professional de mestre de primària, que va més enllà dels nivells comuns de referència establerts pel Marc Europeu de Llengües, pel caràcter mediador de la llengua en la tasca del mestre.
- Remarcar la necessitat que els nous programes considerin la competència lingüística com una competència genèrica i, per tant, transversal de tots els àmbits que configuren els estudis de mestre.
- Plantejar la necessitat de desenvolupar un nivell de consciència lingüística multicultural i plurilingüe en els estudis de mestre per l'adaptació a la realitat social, lingüística i cultural.
- Iniciar una proposta a partir de la reflexió que suscita l'aparició del Pacte Nacional d'Educació per al desenvolupament de la competència lingüística genèrica desglossada en capacitats i destreses específiques que s'han de desenvolupar durant tot el període formatiu i dels objectius marcats en el títol universitari de grau (RD 55/2005, de 21 de gener).

DESCRIPCIÓ

El procés d'harmonització de les titulacions universitàries proposat per la Unió Europea, a partir bàsicament de la declaració de Bolònia el 1999, ha introduït un debat permanent en els nostres centres i un seguit de treballs de reflexió personal i col·lectiva.

L'adopció del sistema de crèdits europeus (ECTS) constitueix una reformulació conceptual de l'organització del currículum de la formació de mestres, a través de l'adopció dels nous models de formació centrats en el treball de l'alumnat. Aquesta mesura comporta un nou model educatiu que ha d'orientar les programacions i les metodologies docents centrant-les en l'aprenentatge de l'estudiant.

Cal situar aquesta comunicació en el procés que el departament de Didàctiques Específiques ha endegat per anar introduint les innovacions necessàries per situar la formació del professorat en el nou espai europeu d'educació superior. El projecte de recerca sobre els processos de convergència europea en les matèries de didàctiques específiques, la preparació de postgraus i els seminaris de formació evidencien l'esforç per incorporar la nostra universitat a aquest procés i per facilitar l'intercanvi d'estudiants i professors amb altres universitats.

El professorat de l'àrea de Didàctica de la Llengua i de la Literatura es va implicar d'una manera conjunta, des d'un primer moment, en el projecte de recerca del departament. Sessions de treball intenses, debats per sistematitzar els processos i visualitzar les competències generals i específiques, per tal de fonamentar les propostes més adients, a partir de les competències que els estudiants han d'adquirir, mètodes docents i canvis que s'han d'introduir en la formació de mestres per adaptar-nos plenament a les noves orientacions que volen facilitar la convergència europea.

El seguit de treballs i recomanacions que s'han anat elaborant sobre el tema de les competències (*Informe Tuning, Llibre blanc de l'ANECA*, els mateixos esborranys que estan circulant de les noves titulacions) són un intent per entendre, ordenar, qualificar aquest concepte d'aprenentatge que es preveu com l'eix més innovador del canvi que que s'ha de produir en la formació del professorat d'Infantil i Primària. També l'aparició del Pacte Nacional per a l'Educació ofereix un perfil del professional docent que s'estructura en sis eixos íntimament interconnectats. Aquest document per al debat aporta reflexions interessants per establir les competències, aptituds i actituds professionals que calen per assolir els objectius de la nova llei.

Si ens remetem a la fitxa de grau de Mestre que el Ministerio de Educación ha publicat (malgrat que encara sigui provisional) veurem que només a Educació infantil apareix la següent competència: "Expressar-se oralment i per escrit i dominar l'ús de diferents tècniques d'expressió." Per altra banda, per a Primària n'incorpora una altra, redactada en forma d'objectiu, que no apareix a Educació Infantil: "Fomentar la lectura i el comentari crític de textos dels diversos dominis científics i culturals de continguts del currículum escolar." És important remarcar que en cap cas es fa esment a l'actitud d'aprenentatge de llengües i llenguatges.

No cal oblidar que aquest moment històric, que atén la reivindicació de la millora en temps i reconeixement acadèmic, la responsabilitat d'innovar en la nostra tasca docent és més gran. Les competències, són un dels eixos que conformen els treballs d'innovació en el canvi del pla d'estudis de les nostres titulacions, no tant per la novetat

que puguin representar (molts dels objectius que consten en els programes actuals, ja responen als criteris de les competències-Informe Delhors, Aneca, AQU-) sinó per la necessitat de canvi en els processos metodològics que representa.

La nostra reflexió se centra en la necessitat d'una integració del treball lingüístic en els processos d'ensenyar i aprendre. Són evidents les dificultats dels estudiants per expressar verbalment o per escrit les seves idees, o fer explícits els processos i/o resultats del seu aprenentatge (tal com remarca l'informe Pisa, entre d'altres). Cal incidir en el desenvolupament de les competències instrumentals i comunicatives bàsiques i transversals, cabdals i que no trobem recollides en la *Propuesta de directrices de títulos de grado* (<http://www.crue.org>) per tal d'introduir-les d'una manera explícita en les noves titulacions.

El treball que presentem se centra en aquestes dues competències:

- La necessitat d'una competència bàsica de domini lingüístic per a tots els títols de grau i molt especialment per al títol de grau de Mestre.
- La necessitat d'ensenyar la llengua com una eina bàsica de reflexió i un codi plural i canviant en la societat actual.

1. Competència bàsica de domini lingüístic per a tots els títols de grau i molt especialment per al títol de grau de Mestre.

La proposta d'una competència bàsica de domini lingüístic per al títol de grau de Mestre d'Educació Primària sorgeix de la necessitat ineludible de reclamar el paper fonamental que té la llengua en el desenvolupament de l'activitat professional del mestre. En la proposta de Decret de febrer de 2006, en l'apartat de "destrezas, capacidades y competencias generales", només apareix un ítem que fa referència al domini de la llengua com a vehicle fonamental de relació i de transmissió del coneixement i dels valors. Concretament, la competència que es proposa és "abordar con eficacia situaciones de aprendizaje de lenguas en contextos multiculturales y multilingües". Aquesta competència sembla clarament insuficient per incloure el cúmul d'habilitats compreses per fer efectiu el domini de la llengua. Caldria, al nostre entendre, com a mínim, la incorporació d'una nova competència que inclogués els següents aspectes: el domini de les quatre habilitats lingüístiques (escoltar, parlar, llegir i escriure), l'adequació funcional a la situació comunicativa i l'adequació personal, entenent aquest segon punt com l'assoliment d'una llengua correcta i flexible, amb la qual l'usuari se senti còmode. Segons la terminologia usada en el Marc Europeu Comú per a les Llengües, la competència que reclamem hauria de respondre a tres sabers diferents, saber fer, saber ser i saber aprendre.

Com s'ha apuntat en la descripció del problema, la transversalitat de la llengua i la importància del seu domini funcional són objectius que impliquen totes les àrees del currículum, però que també les depassen, perquè aquest ús adequat de la llengua continuarà sent un factor necessari per a la relació professional i personal del futur mestre, com a instrument de comunicació i relació amb l'entorn, i també com a element aglutinador social, cultural i cívic. Aquesta dimensió de la llengua, si s'aplica a les propostes que emanen del Pacte Nacional per a l'Educació, afecta tots cinc àmbits formatius, que són l'àmbit de llenguatge i comunicació, l'àmbit social i cultural, l'àmbit científic, l'àmbit artístic i el desenvolupament personal.

A part de la consideració de la necessitat d'una competència genèrica, hi ha també aspectes a comentar respecte als *continguts formatius comuns*. La fitxa tècnica provisional, en aquest apartat, també inclou les matèries objecte d'estudi amb els crèdits corresponents i la llista de "conocimientos, aptitudes y destrezas que deben adquirirse a través de esta materia para la obtención de los objetivos del título". La llista corresponent a la matèria "Enseñanza y aprendizaje de las Lenguas" està formada pels següents ítems:

- Comprender los principios básicos de las ciencias del lenguaje y la comunicación.*
- Adquirir formación literaria y conocer la literatura infantil.*
- Conocer el currículo escolar de las lenguas y la literatura.*
- Hablar, leer y escribir correcta y adecuadamente en las lenguas oficiales de la Comunidad Autónoma correspondiente.*
- Conocer el proceso de aprendizaje del lenguaje escrito y su enseñanza.*
- Fomentar la lectura y animar a escribir.*
- Conocer las dificultades para el aprendizaje de las lenguas oficiales de alumnos de otras lenguas.*
- Afrontar situaciones de aprendizaje de lenguas en contextos multilingües.*
- Expresarse, oralmente y por escrito en una lengua extranjera.*
- Desarrollar y evaluar contenidos del currículo mediante recursos didácticos apropiados y promover las competencias correspondientes en los alumnos.*

Encara que la llista conté diversos continguts essencials, no apareix cap menció a la llengua oral. Quan es parla de les capacitats, només hi apareixen "hablar, leer i escribir correcta y adecuadamente". I més endavant apareix un nou objectiu que no té en compte la dimensió oral de la llengua: "Conocer el proceso de aprendizaje del lenguaje escrito y su enseñanza". Sembla que una vegada més no es considera el paper fonamental que té en l'aprenentatge i en la fixació d'una llengua el seu component oral. L'habilitat d'escoltar posa en contacte l'usuari amb la seva llengua, i li ofereix les peces que formen la seva llengua i totes les possibilitats de combinació d'aquestes peces; és a dir, els elements dels codi i les seves instruccions d'ús. I sense menystenir el paper del llenguatge escrit, cal tenir present que l'activitat lingüística oral és constant en els usos quotidians i professionals. Finalment, en relació a la importància d'aquest component oral, cal dir que el futur mestre serà el model de llengua per a tots els seus alumnes. Aquesta dimensió i aquesta responsabilitat fan que per un costat hagi de tenir cura especial amb l'activitat de parlar, però també amb l'activitat d'escoltar per atendre les particularitats i els problemes que pot presentar la llengua que utilitzen els seus alumnes. Per altra banda, seguint Uri Ruiz, la capacitat d'escolta fa que l'oient pugui utilitzar estratègies retòriques per generar expectatives a partir del coneixement que té dels models textuais diversos. De la mateixa manera que en teoria literària es parla de l'horitzó d'expectatives del lector, també en les activitats usuals existeix una formulació constant d'expectatives per seguir amb èxit el procés comunicatiu. Per tot això, el paper del llenguatge oral en la mediació, regulació i negociació serà cabdal per a la formació de persones educades en el respecte i en el diàleg.

La fitxa tècnica provisional del decret també té en compte la llengua en dos altres àmbits diferenciats en els objectius del títol. En primer lloc, es fa referència al nivell de llengua (català, castellà i anglès) que els estudiants de mestre han d'assolir. En segon lloc, en aquests moments hi ha un debat obert sobre la possible menció d'un itinerari

específic de llengua i literatura. La proposta que presentem aquí parteix del fet que aquests dos àmbits d'actuació no supleixen de cap manera el buit d'una competència lingüística en les competències bàsiques. Tampoc no ho supliria el fet d'esmentar només les habilitats lingüístiques necessàries en els continguts formatius comuns. Però en canvi, la inclusió d'una competència general donaria un nou sentit i una funció més clara a aquests dos aspectes que es comenten tot seguit.

Quant a la possible menció de llengua i literatura proposada per Educació Primària, cal dir que si s'estableix la menció sense preveure una competència general lingüística per a tots els estudiants, se li atorga un caràcter exclouent a aquesta menció; es podria interpretar, doncs, que només tindran un domini lingüístic els mestres que escullen aquest itinerari. La competència lingüística comunicativa és un objectiu a assolir al llarg del grau; la menció, en canvi, tal com es proposa en la fitxa tècnica, és una de les opcions que es pot escollir al llarg del grau. Cal veure com s'anirà concretant la idea de les mencions en paral·lel amb el debat del Pacte Nacional per a l'Educació. La idea que es vehicula en aquest document és que les persones que segueixin una menció puguin tenir un paper de referència en la gestió de l'àrea implicada en el centre de treball.

El segon aspecte a considerar té a veure amb l'assoliment de nivells concrets de domini de la llengua, els nivells definits en el Marc Europeu de les Llengües. En aquest aspecte, cal una reflexió sobre els nivells que es proposen i com concretar-los al llarg dels estudis de grau i postgrau i sobre l'adequació d'aquests nivells en contextos, com el nostre, de pluralitat lingüística.

2. La llengua com una eina bàsica de reflexió i un codi plural i canviant en la societat actual.

La multiculturalitat és cada cop més diversa i complexa. Les escoles acullen alumnes de procedències molt diferents i també de contextos socials, culturals i educatius molt diferents. Sovint el primer repte de l'escola a l'hora de gestionar aquesta diversitat és el codi de comunicació, la llengua.

En aquest context és molt important recordar que la llengua és per damunt de tot una eina de reflexió: és a partir del raonament lingüístic que estructurem idees, les associem, les analitzem. Cal, doncs, reivindicar i fomentar polítiques que potenciïn l'ensenyament-aprenentatge d'una llengua comuna (el català) que garanteixi l'entesa i la convivència entre tots els membres de la comunitat però primerament ens hem de proposar que els futurs mestres de primària i infantil, tinguin un domini rigorós de la seva llengua materna (el català, el castellà o qualsevol altra llengua) que els permeti no només comunicar-se sinó també reflexionar amb profunditat, aconseguir els matisos de raonament que s'assoleixen només amb un bon coneixement de la gramàtica i la pragmàtica.

Hem de remarcar també que tenim unes circumstàncies i les eines adequades per aprendre la llengua castellana amb fluïdesa sense gairebé cap esforç. No es pot renunciar a aquest patrimoni. Aprendre el castellà (nivell C1) és obrir-se una gran porta i entendre alhora que una llengua és una eina poderosa en tots els àmbits relacionals (laboral, social, personal, cognitiu, etc). Aprendre castellà és, també, una qüestió actitudinal.

Per altra banda, no s'ha d'oblidar que fer classe comporta unes certes dotes retòriques que s'han de treballar: saber-se col·locar i gesticular apropiadament, modular la veu i articular els sons amb claredat, saber emfasitzar, fer les pauses pertinents, interactuar amb els alumnes, generar un clima de confiança per a la participació i la discussió han de ser reptes ineludibles per als alumnes d'educació. Reivindiquem, en definitiva, la importància del saber, però també de saber transmetre. I aquestes capacitats demanen sovint una preparació específica. No hem d'oblidar que els mestres seran models per l'aprenentatge de la llengua oral i escrita i un bon model lingüístic és sens dubte una garantia per un bon ensenyament de la llengua. Un bon model lingüístic no suposa només un domini del lèxic, la sintaxi i la fonètica, sinó també ser capaç de contextualitzar, adequar el discurs als seus objectius, mantenir la coherència, etc.

Una altra capacitat important en la formació de mestres que també caldria potenciar és la creativitat com un element de reflexió (del món i de la pròpia llengua). Sense ànim de convertir els mestres en creadors professionals, sí que han de ser escriptors i oradors creatius que puguin mostrar les estratègies i habilitats que calen en aquest procés per ajudar els alumnes a construir el propi procés de creació. Per això el mestre ha de dominar el procés d'escriptura i, sobretot, ha de tenir un ampli ventall de recursos didàctics per treballar-lo a l'aula. Així mateix, les facultats d'educació no poden defugir el repte etern de fomentar el gust per la lectura. Es pot ser mestre i que no t'agradi llegir? Hauríem de treballar perquè no fos així. És ben difícil transmetre el gust per la lectura sense experimentar-lo en pròpia pell. Hi ha espais per parlar de literatura de tota mena (gèneres i públics) a les facultats d'educació? N'hi hauria d'haver. La distància entre literatura infantil i literatura adulta no és tan definitiva. Un bon lector (de tot tipus de textos i formats), amb capacitat d'anàlisi i de crítica sabrà valorar més adequadament *si un conte o un poema infantil tenen una bona trama o una bona rima*, si el text és coherent i cohesionat, si els continguts són actuals i políticament correctes, si exigeixen un exercici de comprensió que més endavant servirà per entendre altres tipus d'obra. Un gust fonamentat per la lectura per part dels mestres assegura una bona intervenció en aquest àmbit: en la selecció, en la lectura crítica. Així mateix, quan es parla de lectura, hem de fer-ho des d'una perspectiva molt àmplia: totes les àrees (científica), formats (revistes, diaris, llibres, pàgina web), finalitats (oci, instructiu, de consulta).

També és important que els futurs mestres sàpiguen gestionar l'atmosfera interlingüística que es trobaran a les aules i que és alhora un reflex augmentat de la diversitat de llengües que cada dia conviuen amb més freqüència en molts àmbits socials, laborals i fins i tot familiars. Cal fomentar una curiositat per les llengües que no entenem i tenim properes i també per les que no coneixem. Els nostres alumnes no només han de dominar més d'una llengua sinó que han d'estar disposats a aprendre'n de noves segons les circumstàncies laborals i vitals que s'aniran trobant; aquesta familiarització amb contextos multilingües sens dubte beneficia a tothom i aporta un nou enfocament en l'ensenyament-aprenentatge de la llengua oficial, pel qual el català deixa de ser una imposició, una uniformització de l'alumnat, i esdevé un punt de trobada i intercanvi. Els futurs mestres, doncs, han de fer una reflexió metalingüística que els permeti entendre que les llengües són una manifestació secular d'una cultura i alhora una eina molt rica de creació artística per a la literatura que han de conèixer i transmetre amb tota la seva potencialitat.

Com assolir aquest objectiu? L'aprenentatge de noves llengües a través de les escoles d'idiomes de les universitats o els altres recursos disponibles és sempre un pas endavant. En l'aprenentatge d'una nova llengua s'estableixen comparances i ponts de

relació amb les llengües conegudes que suposen per si una important reflexió metalingüística, s'estableixen estratègies cognitives que poden ser la base d'activitats d'ensenyament-aprenentatge molt interessants. Però caldrà també plantejar-se la necessitat de treballar uns coneixements més genèrics sobre el llenguatge, ja que és impossible preveure quin idioma ens caldrà en el nostre futur laboral o familiar: en aquest sentit, iniciatives com el mètode per aprendre a entendre totes les llengües romàniques alhora de la Universität Frankfurt en són un bon exemple, i aquest és també l'objectiu de la proposta de la ponència de llengua i comunicació del debat curricular.

Potser no és possible dominar totes les llengües de la comunitat comunicativa, però cal conèixer-les: buscar-ne informació (saber-ne els trets característics bàsics, les diferències i semblances vers la llengua d'aprenentatge, etc.). En aquest sentit, els estudis de Lluïsa Gràcia són un material molt útil i han de suposar l'inici d'una important línia d'investigació. Hem de poder compartir les llengües i les cultures que componen l'aula entre tots. El mestre ha de ser plurilingüe i pluricultural (Debat curricular, p. 22) I a partir d'aquí també ens hem de plantejar quines estructures s'han de crear perquè els alumnes puguin mantenir i millorar el domini de la seva llengua materna, sigui quina sigui.

Finalment als futurs mestres els caldrà fer una reflexió sobre la llengua catalana que els permeti ensenyar-la com a llengua materna però també com a llengua estrangera. Aquest repte exigeix sens dubte un domini superior de la gramàtica (cal saber argumentar la normativa) i també un domini de les habilitats cognitivolingüístiques que s'han de desenvolupar a partir del treball global de la llengua (la llengua a les àrees de coneixement), sobretot en contextos multilingües, a partir de la interdependència, és a dir, amb l'intercanvi lingüístic.

Podem estendre encara més aquesta reflexió sobre la comunicació que han de fer els futurs mestres, situant la llengua en el marc social actual com un dels molts codis amb els quals convivim però remarcant que sens dubte no és pas l'únic. La societat actual cada cop crea més codis més ràpidament, divulga codis propis de determinats col·lectius o adapta de moltes formes els codis existents.

Així el codi lingüístic és absolutament permeable a tot tipus de modes (la influència de l'anglès, els mots propis de les diferents edats i tribus urbanes, etc.); també s'adapta àgilment als nous formats tecnològics esdevenint gairebé un nou codi: els missatges de mòbils i els recursos propis del xat en són exemples evidents. La informàtica, de fet, és una generadora permanent de codis: les barres d'eines, amb recursos lingüístics i icònics, proposen nous codis que no podem deixar d'esbrinar si no volem quedar enrere en aquesta exigent era tecnològica. El disseny, per altra banda, es fa ressò de les tendències informàtiques i moltes publicacions de totes menes (des de fulletons fins a llibres) són plenes d'icones que s'han de desxifrar per poder entendre'n la informació. També ens trobem amb molts codis híbrids en què la llengua es mescla amb altres codis (visual, icònic). Si bé és cert que els mitjans de comunicació i la societat en general ja ens van proporcionant les claus per entendre els nous codis a mesura que sorgeixen, també és cert que hem de poder traduir aquests codis a la llengua per no perdre el sentit crític: n'és un exemple el codi visual, el qual la publicitat sap portar al seu potencial màxim. Molt anuncis són gairebé un repte, contenen petites històries i missatges que els nostres alumnes resolen hàbilment. Sabrien, no obstant, traduir estructuradament aquestes petites històries visuals al codi lingüístic? Creiem que aquesta traducció en garanteix un distanciament i una anàlisi crítica que els pot fer més ponderats en una

societat de consum tan plena d'estímuls visuals. La vella frase "Que el llegir no ens faci perdre l'escriure" es converteix avui en una altra advertència: "Que la imatge no ens faci perdre la lletra"; i si ho extrapolem a diferents àmbits, plantejem la necessitat de poder desxifrar i adquirir nous codis de tota mena d'una forma àgil, sense deixar, però, de treballar la competència lingüística com una eina de crítica i reflexió cabdal.

A nivell comunicatiu l'entorn canvia més de pressa que es generen i s'integren els nous codis. El mestre s'ha de saber adaptar a aquesta realitat comunicativa on la llengua és un instrument adaptat i adaptable a les necessitats de la societat cada vegada més global i més imprevisible. Per això li cal desvetllar actituds d'interès, respecte i valoració de la diversitat de llenguatges i codis.

3. Conclusions: una proposta global

Línies d'actuació per treballar la competència comunicativa

Fins aquí hem presentat les mancances que s'entreveuen en les propostes de les directrius de grau i hem aportat les idees generals que poden vehicular la superació d'aquestes mancances. Ara presentarem algunes línies d'actuació concretes que poden contribuir a assolir aquests objectius. Són només una primera aportació que s'ha d'anar concretant en el futur. Aquestes línies s'articulen tant en la vessant presencial com no presencial seguint les propostes que emanen dels documents que postulen la creació de l'Espai Superior d'Educació Europeu.

0. Avaluacions inicials

Per poder millorar en la competència comunicativa, és necessari comptar amb avaluacions inicials dels objectius bàsics. Es podrien fer una prova per a tots els estudiants o bé es pot fer una proposta més global i integral a partir de diferents activitats relacionades amb les matèries del primer semestre que poden servir per detectar el punt de partença i les mancances lingüístiques. Per exemple, proposar d'escriure dos textos de dos matèries diverses i analitzar-los i corregir-los juntament amb el professorat de l'àrea o de servei de llengües modernes per avaluar-ne el llenguatge escrit. O bé fer dues exposicions de dues assignatures troncal de primer també poden servir per detectar el nivell inicial (una es pot gravar i l'altra es pot valorar a l'aula amb diferents professors i amb els estudiants).

1. Tutories

El Pacte Nacional per a l'Educació caracteritza el perfil del professional docent que sembla més adequat a les competències, aptituds i actituds professionals que calen per assolir els grans objectius de la nova llei. Aquest perfil es concentra en sis grans eixos, com hem comentat en l'apartat de descripció, el primer dels quals és l'aptitud tutorial. Transcrivim l'apartat que fa referència a aquesta aptitud, que sembla fonamental per donar suport a l'estudiant en el procés l'autoconstrucció del coneixement.

"El docent ha de vertebrar la seva funció d'ensenyant-educador a través de l'aptitud tutorial. Ha de ser un professional que aculli els alumnes sense reserves i atengui les seves necessitats. En aquest sentit, ha de disposar de les competències adequades per a la comunicació en els diferents formats i suports. Perquè el docent ha d'assumir, finalment, la responsabilitat de fer possible que

els ciutadans tinguin la seva manera pròpia d'aprendre i aconseguir, així, que la societat de la informació i la comunicació sigui realment la societat del coneixement” Pacte Nacional per a l'Educació

Les tutories poden canalitzar el seguiment dels estudiants al llarg de tot el grau i/o postgrau, perquè es constitueixen com un marc ideal per acompanyar-los en tot el procés d'aprenentatge, com una part integrant del procés educatiu. En aquest moment a la nostra Facultat la hi ha un debat sobre una proposta de pla experimental d'acció tutorial. El plantejament que presentem s'ha d'implicar forçosament en aquesta iniciativa. També cal tenir present que a dintre d'aquest marc general, el pràcticum és un element clau per a dur a terme aquesta tutorització, perquè aglutina la formació acadèmica amb la que prové dels agents socials i contribueix d'aquesta manera a la formació integral de la persona.

El procés d'acció tutorial en la competència comunicativa consistiria en gestionar les tasques en tres moments. Abans: presentació individual o en petit grup de mancances lingüístiques i elaboració d'un pla de treball individual, consensuat professorat-estudiant (també es pot fer en petit grup, si és el cas); formulació d'objectius, temporització d'activitats i criteris d'avaluació. Durant: seguiment del pla de treball (activitats i evidències del procés seguit), presentació de propostes concretes (textos, presentacions, exercicis, valoracions, etc.) i tasques d'avaluació i regulació de l'activitat. Després: avaluació conjunta del procés seguit. I propostes de millora si és el cas.

2. Creació de documents lingüístics de referència.

En primer lloc, s'ha de fer un esforç important en la recerca sobre documents model que serveixin tant per a l'estudiant com per al professor. Aquests documents partirien de les necessitats detectades en els estudiants al llarg de la formació. S'haurien de crear documents de referència que ajudessin a la millora de les habilitats de comunicació. Aquests documents cobririen els usos més habituals tant en l'àmbit acadèmic com professional.

Quant a formats i suports, aquests materials han de ser operatius en els següents aspectes:

-format paper i format digital

-àmbit presencial i aprenentatge autònom

També caldria crear nous materials didàctics per millorar aquestes capacitats comunicatives i fomentar l'ús de plataformes existents amb els materials de què disposen: intranet i altres plataformes.

3. Utilització i dinamització dels espais d'autoaprenentatge.

Algunes propostes concretes de treball de l'estudiant es poden gestionar a les aules d'autoaprenentatge, amb tasques regulades i planificades prèviament que poden ajudar a assolir els objectius concrets respecte dels continguts lingüístics.

4. Suport d'altres serveis de la universitat:

Connexió amb el Servei de Llengües de la universitat

Creació d'una comissió integrada per membres de diferents àrees que vetlli per l'assoliment de les competències lingüístiques i comunicatives que es proposen per a la construcció de l'Espai Superior d'Educació.

5. Noves tecnologies

Cal normalitzar l'ús de les noves tecnologies com a eina fonamental de construcció del coneixement, tant per als estudiants com per al professorat. L'ús adequat de les noves tecnologies implica diverses capacitats: recerca d'informació, selecció de la informació pertinent, reflexió i foment de l'esperit crític, entre molts altres. El paradigma de la interactivitat (Maragliano 2006) comporta que el saber és construcció i producció individual i interindividual al mateix temps, i travessa transversalment els blocs de coneixement individuals. Tots aquests guanys aportats per aquesta nova forma de saber són els que han d'experimentar els estudiants. [S'ha de controlar, en canvi, alguns usos no adequats que es fa de diverses eines, com per exemple del correu electrònic, quan s'usa per conductes d'evitació o de traspàs de responsabilitats.

Aquest mitjà de comunicació sens dubte ha suposat una millora en la comunicació dels diferents integrants de la comunitat educativa però és evident que encara no ha generat els seus propis protocols i a vegades esdevé un territori lliure on tot és permès: registres inadequats i plantejament de preguntes mal formulades (que no han suposat una reflexió prèvia del problema o la necessitat). En definitiva, alertem de la necessitat d'entendre els intercanvis per correu electrònic com una nova part important de la comunicació entre alumnes i professors i per tant els missatges han de ser també adequats i coherents, com qualsevol altra producció lingüística formativa.

La competència comunicativa desglossada en capacitats i destreses específiques que s'han de desenvolupar durant tot el període formatiu (una primera aproximació)

Proposem un primer esbós desglossat de la competència comunicativa segons les premisses de la nova reforma europea dels estudis universitaris. El quadre següent vol ser una anàlisi reflexiva d'aquesta competència que obri línies de millora en la capacitat comunicativa dels alumnes però alhora l'entén com un procés constant de millora, paral·lel i íntimament lligat a la maduració intel·lectual. Caldrà integrar aquests objectius i línies de treball en diferents àmbits universitaris: en les seves infraestructures (potenciació de les aules d'autoaprenentatge), en totes les assignatures (ja que entenem que la competència comunicativa ha de ser un repte de totes les àrees) i sobretot en l'àrea de llengua. Plantegem també la necessitat de crear una comissió que vetlli perquè els estudiants assoleixen i milloren aquestes competències que defensa el marc europeu de les llengües.

		Treball presencial (treball a l'aula dirigit pel professor en interacció amb els alumnes)	Treball semipresencial (treball guiat pel professor que exigeix una part de treball fora d'aula (en centres de recursos i biblioteques), individual o en grup, que se supervisarà i es posarà en comú a l'aula i a les tutories)	Treball autònom (treball dirigit pel mateix alumne pel qual amplia coneixements sobre els seus centres d'interès específics, treballa en les seves dificultats, etc. L'alumne/a com a màxim responsable del seu aprenentatge i el professor com a assessor)

Capacitats i destreses	Descripció			
La llengua com una eina de reflexió	Saber a. parafrasejar, b. desglossar, c. sintetitzar o esquematitzar, d. analitzar, e. relacionar, f. fer una crítica en l'elaboració o recepció d'un text oral o escrit	- Debatre i discutir de forma positiva i productiva. - Saber agafar apunts. - Saber formular preguntes. - Interpretar esquemes i quadres. (Powerpoints) - Analitzar situacions significatives entre els alumnes i a l'aula (observació indirecta).	- Preparar presentacions en públic i saber generar debat a posteriori. - Elaborar textos de tipologia diversa per comentar en petit i gran grup: recensions, síntesis, etc. - Fer guies i esquemes de treball que es van construint entre tots (per fer una bona exposició, per explicar un esquema, per elaborar un informe, etc.) - Deixar constància del procés realitzat pel grup per tal de reflexionar-hi i millorar-lo.	- Fer lectures crítiques d'articles i llibres de la bibliografia - Analitzar i completar apunts mitjançant diversos recursos: consultes, treball de grup tutories, etc. - Valorar el treball realitzat en grup i/o individualment. - Valoració del procés seguit per aprendre. I de l'aprenentatge (abans i ara).
La llengua com a eina de mediació	- Saber resoldre conflictes personals o interpersonals mitjançant el diàleg. - Poder millorar el clima de convivència mitjançant l'anàlisi de situacions (alumne-alumne, alumne-mestre, mestre-pares,	- Fer debats. - Treballar situacions concretes a partir dels jocs de rol. - Analitzar conflictes hipotètics. - Analitzar situacions d'aula durant les estades i el pràcticum. - Fer activitats de modelatge. - Treballar la	- Fer treballs de grup que fomentin el debat, i la presa de decisions en comú. - Organitzar entre tots activitats paral·leles (sortides, visites) que propiciïn altres climes de	- Tutories. - Reflexionar sobre reaccions diverses de mestres, pares, alumnes i un mateix davant de situacions conflictives (a través del diari). - Mitjançant el diari, adquirir l'hàbit d'observar i comprendre les diverses reaccions dels alumnes per

	mestre-mestre)	dinàmica de grup a través de tasques col·lectives. - Fer simulacions d'equips de mestres.	treball. - Elaborar pautes i criteris compartits sobre la llengua com a mediadora en el procés de construcció personal i social.	tal de tenir més elements per actuar adequadament.
Consciència lingüística	Ser conscients de la importància de la llengua en els actes comunicatius per adonar-se de les pròpies limitacions orals i escrites i saber millorar-les; per detectar els problemes d'expressió dels nostres interlocutors (alumnes, pares, etc.) per cooperar amb ell per l'entesa; per regular l'adequació (registre, to, estil, durada), etc. - Saber detectar dèficits d'articulació i fonètica.	- Exposicions orals (on s'avaluï també la forma de la presentació: registre, la posició corporal i la interacció del grup, l'adequació del material gràfic (Powerpoints, per exemple). - Debats amb un treball específic del registre, el mode d'intervenció, l'oportunitat i adequació de les intervencions, els protocols d'intervenció. - Anàlisi reflexiva de les pròpies intervencions i les dels altres amb pautes d'observació.	- Elaboració de textos amb finalitats i receptors diversos: articles periodístics per a un públic general, treballs acadèmics (dirigits al professor), articles per a revistes especialitzades d'educació, capítols de llibres de text (per al treball autònom dels alumnes), etc. - Elaboració de pautes d'observació compartida per a aspectes concrets de la competència comunicativa dels nens i nenes.	- Treball autònom per a la millora de les dificultats gramaticals (sintaxi, ortografia, riquesa lexical) mitjançant els recursos de la xarxa, les aules d'autoaprenentatge, la bibliografia. - Tutories per detectar aquestes limitacions i orientar-ne la millora. - Treball autònom per aprendre a fer tipus de textos específics (currículums, informes, Powerpoint, etc.) - Possibilitat de fer una tasca de reeducació de la veu, la parla o de l'escriptura.
Retòrica	- Dominar la llengua en un grau elevat que permeti parlar en públic de forma amena i convincent, saber matisar, utilitzar el to pertinent	- Fomentar la participació dels alumnes a classe com a futurs mestres: treballant els elements lingüístics i extradiscursius de	- Elaborar textos per ser dits o llegits en públic. - Escriure textos per convèncer	- Assistir a lectures, obres de teatre, conferències per tal d'adquirir bons models d'expressió oral (modulació de la veu, adequació al

	(irònic, crític, formal, etc.) per a les diverses situacions. - Saber ser objectius de forma controlada, explícitament i implícita.	les seves intervencions. - Fer presentacions d'articles i temes a partir de pautes en el format: introducció, desenvolupament, conclusions. - Fer exposicions amb finalitats i públics diferents - Analitzar les intervencions de conferenciant reconeguts. - Analitzar situacions d'aula. - Exercitar-se en la lectura oral en públic, treballant textos de diferents tipus: contes, poemes, comunicats, instruccions, etc.	(simulacions d'escola o reals de la vida d'estudiant). - Elaborar decàlegs del bon retòric, del bon mestre o comunicador, etc.	context, regulació de la durada de la intervenció). Anàlisi crítica dels mals comunicadors per no cometre les mateixes errades. - Estudi d'elements i figures retòriques i de la bibliografia adequada per millorar diversos aspectes de la comunicació oral.
Creativitat literària	- Saber jugar amb la llengua per tal de compondre o adaptar peces literàries per tal de preparar una activitat d'aula - Gaudir i llegir de forma crítica textos literaris de tots els gèneres i per a tots els públics per saber escollir. Poder transmetre el gust per la lectura.	- Fomentar la presència de la literatura a l'aula. - Fer debats literaris per tal d'incentivar la capacitat d'anàlisi dels diversos components (veu narrativa, trama i història, etc. - Fomentar l'intercanvi de novetats literàries i el debat per potenciar el gust per la lectura.	- Potenciar la lectura autònoma i el debat posterior a classe de diversos textos literaris, d'actualitat, especialitzats. - Organitzar premis literaris que incentivin la creativitat.	- Llegir autors clàssics i moderns de la literatura, sobretot de la literatura infantil i juvenil. - Escriure textos creatius de diferents tipus.
Interculturalitat	Conèixer la pluralitat lingüística de la nostra societat. - Saber trobar la manera de gestionar aquesta	- Analitzar situacions de diversitat lingüística i els models d'intervenció. - Analitzar	- Analitzar casos de convivència lingüística viscuts com a alumnes o com a observadors	- Treballar autònomament per aprendre noves llengües mitjançant els serveis d'idiomes, les beques Erasmus,

	<p>diversitat a les aules per una bona convivència i un enriquiment recíproc.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Entendre les formes paracomunicatives de les diferents cultures. - Tenir una actitud positiva cap a totes les llengües i modes comunicatius. 	<p>diversos sistemes de convivència de llengües en altres països, en diverses escoles i barris.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Conèixer, analitzar i valorar els recursos que l'administració posa a disposició de les escoles per fomentar l'aprenentatge de la llengua oficial. - Conèixer denominadors comuns de totes les llengües i actes comunicatius per poder ajudar els alumnes en l'adquisició de la nova llengua. - Fomentar situacions d'interdependència en l'aprenentatge de llengües i en les situacions didàctiques plantejades. 	<p>durant les estades.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Visitar centres i/o comunitats educatives amb diferents situacions lingüístiques. - Visitar i conèixer el funcionament de les aules d'acollida. 	<p>els sistemes multilingües (Unifrankfurt), els intercanvis lingüístics, etc.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Participar en campanyes de plans d'entorn i de cooperació en barris i contextos de diversitat lingüística i cultural. - Voler conèixer i aprendre les llengües o el funcionament de les llengües de contextos lingüístics propers.
Multiplicitat de codis	<p>Entendre la llengua com un codi cabdal dins un context social que genera contínuament nous codis paralingüístics, icònics i visuals. Saber adoptar i entendre els nous codis a mesura que sorgeixen. Entendre codis comunicatius diversos: signes, braile, etc. Entendre els nous codis que</p>	<p>- Fer un treball multidisciplinar d'anàlisi de nous codis. Saber-los detectar (el llenguatge msn, les icones informàtiques), analitzar-ne la híbrida (del llenguatge publicitari, per exemple), fer una crítica de la seva necessitat i pertinença i de la informació subliminal que poden contenir.</p>	<p>Proposar treballs amb nous codis que demanin un encarament de l'alumne amb noves eines:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elaboració de Powerpoints Flash, i altres models. - Presentar propostes amb llenguatges diversos (signes, braile, etc.). - Participar en activitats a 	<p>- Adquirir nous codis de forma autònoma.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tenir una actitud positiva davant les noves modalitats de comunicació. - Participar en activitats realitzades per associacions i altres institucions per temes d'altres llengües i altres codis

	comporten les noves tecnologies.		nivell interuniversitari i en relació amb altres comunitats.	
--	-------------------------------------	--	--	--

BIBLIOGRAFIA

- ANECA (2005) *Libro blanco de los títulos de maestro*, Madrid
- BEACCO, J. C. et al (2005) *Les cultures éducatives et linguistiques dans l'enseignement des langues*. Presses Universitaires de France, París
- CARBONELL, F. (coord.) (2000) *Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social*. Mediterrània, Barcelona
- DE RIBOT, M.D. (coord.); LLACH, S.; MASGRAU, M.; FALGÀS, M.; CLARA, J.; MIR, A.; PÈLACH, I.; CORREDOR, A.M.; SIQUÉS, C.; PALAU, B.; *Aproximació a les competències als nous títols de Mestre*. Document Policopiat. Universitat de Girona 2005. (Treball de recerca del professorat de l'àrea de Didàctica de la llengua dins el Projecte sobre els processos de convergència europea en les matèries de didàctiques específiques)
- ESTUDI PISA 2003 (2004) *Quaderns d'Avaluació 1*. Departament d'Educació, Generalitat de Catalunya
- GUASCH, O. (2004) "Una proposta per a la renovació de l'ensenyament de les llengües a l'escolaritat obligatòria", *Guix*, núm. 305, 69-75
- Guia general per dur a terme les proves pilot d'adaptació de les titulacions a l'EEES. Titulacions de grau* (2005). 2ª edició, Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya
- JORBA, J.; GÒMEZ, I; PRAT, A. (coord.) (1998) *Parlar i escriure per aprendre*. UAB, Barcelona
- JORBA, J.; CASELLA, E. (1996) *La regulació i l'autoregulació dels aprenentatges*. UAB, Barcelona
- MARAGLIANO, R. (2006) *Innovació tecnològica i connexió de tres figures escolars dins Jornades de debat curricular*. Girona, 4 i 5 de maig de 2006. UdG. Facultat de Ciències de l'Educació i Psicologia
- NOGUEROL, A. *Pacte Nacional per a l'Educació. Debat Curricular* "Ensenyar i aprende llengua i comunicació en una societat multilingüe i multicultural"
- PERRENOUD, P. (2004) *Diez nuevas competencias para enseñar*. Graó, Barcelona
- ROSE, K.; KASPER, G. (2001) *Pragmatics in language teaching*. Cambridge University Press, Nova York

RUIZ,U. (coord.) (2000) *Didáctica de la segunda lengua en educación infantil y primaria*
Didáctica de la llengua y la literatura. Síntesis Educación, Madrid

TUNING (2002) *Harmonització d'estructures educatives a Europa*. Brussel·les.
Pacte Nacional per a l'Educació. Oportunitat i compromís

Marc Europeu Comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar (2003)
Ministeri d'Educació, Joventut i Esports del Govern d'Andorra, departaments de
Cultura i d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i Conselleria d'Educació i
Cultura del Govern de les Illes Balears